

Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 24 (259), Ч. II, 2012

Бабенко Т. Проблемы исследовательской деятельности студентов медицинского колледжа

В работе рассматривается понятие «исследовательская деятельность студентов в медсестринстве», определяются принципы исследовательского обучения в медицинском колледже, проанализированы уровни сформированности и заинтересованности исследовательской деятельностью.

Ключевые слова: исследовательская деятельность, студент медицинского колледжа, исследовательские умения, исследовательское обучение, медсестринские исследования.

Babenko T. Problems of Students Research of Medical College

We consider the definition of the “students research work in nursering”, represent the principles of research study in Medical college, analyze the levels of interest and research activity.

Key words: research Activities, a student of medical college, research skills, research training, the nurs researches.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Бакум З. П.

УДК 371:811.161.2

Л. Базиль

**ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО
В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ**

На сучасному етапі розвитку освітнього простору України особлива увага приділяється питанням національної ідентичності й самоусвідомлення. Одним із значимих засобів вирішення окреслених аспектів справедливо визнано художні твори, оскільки словесність є потужним носієм генетичного коду нації. З огляду на зазначене, активізуються процеси оновлення змісту і форм шкільної літературної підготовки з урахуванням тенденцій інтеграції, фундаменталізації й регіоналізації. В державних нормативних документах наголошується на поглибленому вивченні словесного мистецтва. До системи шкільної літературної освіти введено нові навчальні дисципліни (курси за вибором) і факультативи, належне місце серед яких поступово займає „Література рідного краю”. Істотні зміни в освітньому просторі зумовили підвищення вимог до рівня професійних якостей учителів української мови і літератури.

Питання фахової підготовки словесників перебувають у центрі наукових інтересів відомих українських дослідників: А. Градовського, С. Жили, Ю. Коваліва, О. Куцевол, А. Лисенко, Л. Мацько, Л. Мірошніченко, О. Семеног, Т. Симоненко, І. Соколової, Л. Старовойт, Г. Токмань, В. Шуляра й ін. У Російській Федерації актуалізується проблема регіоналізації фахової освіти педагогів-філологів. Науковцями проаналізовано специфіку організації освітнього процесу на засадах літературного краєзнавства (А. Даринський, П. Іванов, Д. Лихачов), осмислено специфіку проведення занять з історико-літературних курсів (Е. Беккер, М. Янко, Ю. Широковський), виокремлено особливості використання краєзнавчого матеріалу в середніх (В. Маранциман, А. Прокоф'єва, Л. Скепнер) і вищих навчальних закладах (Т. Браже, М. Качурін, М. Милонов, А. Прокоф'єва). Н. Свіріна, З. Сметкова, Г. Тараносова досліджують літературне краєзнавство з позицій просторового підходу до аналізу творів, Д. Білоусов, Л. Прессман, М. Янко вивчають специфіку використання літературного краєзнавства в позааудиторній роботі.

У дисертаціях українських і російських учених, як правило, окреслюються шляхи, форми, методи і прийоми використання літературно-краєзнавчої інформації переважно в середніх загальноосвітніх закладах (Є. Пасічник, А. Прокоф'єва, Г. Шігабетдінова), інститутах післядипломної педагогічної освіти (А. Лисенко), в системі неперервної професійної освіти (В. Саулін). Однак питанням літературно-краєзнавчої підготовки майбутніх учителів української мови і літератури не приділено належної уваги. З огляду на зазначене постає необхідність у висвітленні специфіки літературно-краєзнавчої освіти в системі професійної підготовки словесників.

Матеріалами для здійснення дослідження слугували наукові й навчально-методичні публікації з проблем фахової підготовки вчителів української мови і літератури, навчальні плани, освітньо-кваліфікаційні характеристики, електронні сторінки офіційних Інтернет-сайтів вітчизняних і російських ВНЗ, практичний досвід літературно-краєзнавчої освіти.

Студіювання наукових публікацій переконує: більшість сучасних дослідників справедливо наголошують на потребі реформування системи професійної освіти словесників з урахуванням світових стандартів і пріоритетних напрямів розвитку. Аналіз нормативних освітніх документів дає підстави констатувати про зростання професійних вимог до випускників ВНЗ. Узагальнення інформаційних джерел дозволило визначити фахові й особистісні якості вчителів української мови і літератури, необхідні для успішної їх адаптації й професійної реалізації в сучасному полікультурному просторі. Основними в системі знань, умінь і навичок, пред'явлених громадськістю до педагогів-філологів, на нашу думку, мають бути:

- ефективність літературно-краєзнавчої підготовки значною мірою залежить від рівня мотивації студентів, інтеграції історичних, культурологічних і літературознавчих фактів, оптимального поєднання аудиторної, позааудиторної (самостійної, індивідуальної науково-дослідної) й експедиційної роботи;

- наявність відповідного навчально-методичного забезпечення сприяє вдосконаленню літературно-краєзнавчої освіти;

- раціональне використання інноваційних технологій навчання (робота з проектами Інтернет-мережі „Літературне краєзнавство Сарненщини”, „Мала Академія літературознавства і журналістики”, „Кабінет літературного краєзнавства” й ін., створення Web-сайтів „літературна карта”, презентацій, проведення віртуальних екскурсій, зустрічей, інтерв'ю з письменниками, представниками різних літературних угруповань тощо) впливає на розвиток стійкого інтересу до вивчення літературного краєзнавства.

Логіка думки зумовлює розгляд сформульованих закономірностей у площині діяльності ВНЗ. Аналіз практичного досвіду літературно-краєзнавчої підготовки словесників в українських освітніх закладах III – IV рівнів акредитації засвідчив наявність трьох підходів до опанування літературно-краєзнавчими матеріалами. Перший – зорієнтований на розгляд краєзнавчої інформації як складової загальної історії літератури (як української, так і зарубіжної) й літературної критики. Виокремлений шлях передбачає реалізацію основного освітнього компонента літературознавчої підготовки з урахуванням ідей регіоналізації професійної освіти. Сутність другого варіанту вивчення інформації про літературний процес конкретної місцевості полягає в опануванні інтегрованих варіативних чи спеціальних курсів літературно-краєзнавчого змісту („Літературне краєзнавство”, „Творчість українських письменників Донбасу”, „Література Херсонщини” тощо). Зазначений шлях підготовки, на нашу думку, частково забезпечує реалізацію пріоритетних освітніх тенденцій фундаменталізації, інтеграції й регіоналізації професійної підготовки вчителів-словесників. Третій підхід літературно-краєзнавчої освіти спрямований на організацію і проведення самостійної пошуково-дослідницької діяльності під час польової практики. Окреслений шлях сприяє частковій реалізації тенденцій фундаменталізації, інтеграції й регіоналізації. На нашу думку, найбільший результат літературно-краєзнавчої підготовки матиме, якщо здійснюватиметься цілісно, на основі гармонійного поєднання зазначених підходів.

Уважаємо логічним висвітлити особливості літературно-краєзнавчої підготовки на прикладі діяльності окремих ВНЗ. Так, в освітньому процесі Вінницького ДПУ імені М. Коцюбинського, ГНПУ імені О. Довженка, Кіровоградського ДПУ імені В. Винниченка, Луганського НУ імені Т. Шевченка, Миколаївського НУ імені В. О. Сухомлинського, Сумського ДПУ імені А. С. Макаренка,

Херсонського ДУ „Літературне краєзнавство” опановують студенти філологічних факультетів протягом одного семестру. Натомість у Росії літературно-краєзнавча складова є обов’язковою в системі професійної підготовки вчителів-словесників Воронізького ДПУ, Московського ПДУ, Московського соціально-педагогічного інституту, Пермського ДУ, Санкт-Петербурзького ДУ, Саратовського ДУ імені М. Г. Чернишевського, Тобольської державної соціально-педагогічної академії імені Д. І. Менделєєва, Томського ДПУ, Уральського ДУ імені О. М. Горького, Тюменського ДУ й ін. Причому опанування навчального курсу триває від двох до шести семестрів (у Московському ПДУ й Санкт-Петербурзькому ДУ).

Обсяг годин, відведених на опанування літературного краєзнавства в українських і російських ВНЗ, різний. У національних освітніх інституціях загальна кількість годин, передбачених навчальним планом на вивчення курсу, в середньому складає 54 год. У ВНЗ Російської Федерації – 208 год. Така відмінність, на нашу думку, залежить насамперед від державної освітньої політики, визнання пріоритетності навчальних дисциплін у межах університетів, спеціалізації професійної підготовки, особливостей регіону, стану розробки навчально-методичного забезпечення й вибору підходів до здійснення літературно-краєзнавчої освіти. Незначний обсяг годин, відведених на опанування курсу „Літературне краєзнавство” в українських освітніх інституціях, засвідчує, що вивчення локальних особливостей розвитку літературного процесу здійснюється переважно в системі загальної фахової підготовки словесників. Відтак, специфіка літературно-мистецького життя конкретного регіону розглядається як додатковий елемент змісту навчальних курсів „Історія української літератури”, „Історія літературної критики”, „Фольклор”, „Фольклористика”, „Історія зарубіжної літератури”, „Культурологія” й ін. Завдання літературно-краєзнавчого спрямування, як правило, мають пошуково-дослідницький, проблемний чи творчий характер і виконуються під час індивідуальної чи самостійної роботи студентів. Наприклад, „Образ Сумщини у творчості П. Куліша”, „М. Коцюбинський і Вінниччина”, „Поліські красвици в романі „Ірій” В. Дрозда”, „Роман „Вир” Г. Тютюнника: реалії і художній вимисел”, „Творча історія роману „Диво” П. Загребельного”, „Запоріжжя в життєвій долі В. Яворівського” тощо. Окреслені види діяльності спонукають студентів до пошуково-дослідницької діяльності, формують у них наукові інтереси до вивчення краєзнавчої інформації.

Оскільки окремою навчальною дисципліною, що забезпечує літературно-краєзнавчу підготовку, є спеціальний курс „Літературне краєзнавство”, то проаналізуємо особливості його викладання. Метою занять передбачено ознайомлення студентів із новітніми напрямками вивчення літературного краєзнавства, своєрідністю мистецького життя певного регіону, літературними періодами його розвитку, творчістю

місцевих письменників, спонукання майбутніх учителів до вивчення локальних особливостей літературного процесу, формування бажання поглибити знання про самобутність культури певної місцевості через осмислення змісту художніх і зокрема топонімічних творів. Завдання ж навчального курсу зорієнтовують на опанування історико-літературними особливостями різних питань вивчення літературного краєзнавства; формування цілісного уявлення про історико-літературний процес конкретного регіону; виявлення ідейно-естетичних поглядів, світоглядної позиції, біографії і творчості письменників конкретної місцевості.

Основною закономірністю опанування змістом навчального курсу „Літературне краєзнавство” вважаємо вивчення художньої літератури конкретної місцевості у контексті всеукраїнського художнього простору, а регіонального літературного процесу – через призму загальнонаціонального культурно-мистецького життя. Водночас у літературно-краєзнавчій підготовці слід виокремлювати специфіку мистецьких творів певного регіону. З огляду на зазначене, конкретизуємо підходи до вивчення краєзнавчих відомостей. Аналіз практичного досвіду літературно-краєзнавчої підготовки дозволив окреслити такі види діяльності студентів:

- вивчення літературного процесу конкретної місцевості, створення його періодизації;
- дослідження діяльності письменницьких організацій певного регіону;
- осмислення біографічних відомостей про відомих українських і зарубіжних письменників, які життєвою долею або творчістю пов'язані з певним регіоном;
- усвідомлення самобутності культури і побуту мешканців певної місцевості через призму художнього мислення письменників;
- виокремлення тем літературних творів, характерних конкретному регіону;
- аналіз творів, написаних у конкретних локальних умовах, шляхом осмислення особистих вражень митця;
- опанування творчістю письменників, які мають безпосереднє відношення до певних локальних умов, оцінювання їх внеску в розвиток літератури певної місцевості й у всеукраїнську мистецьку спадщину;
- вироблення текстологічних навичок, спрямованих на осмислення епістолярної спадщини митця для з'ясування зв'язків літератора з конкретним регіоном;
- порівняння реальних фактів і їх художнього відображення;
- робота з сайтами краєзнавчої тематики Інтернет-мережі;
- створення електронних посібників, проектів Web-сторінок.

Такі види завдань, як показує досвід, впливають на формування світоглядної позиції, естетичного смаку майбутніх словесників.

підвищують рівень фундаментальної підготовки, впливають на виховання патріотичних почуттів, оскільки літературно-краєзнавчі матеріали є потенціальним джерелом національної ідентичності. Явища й факти історичного минулого, поведінка мешканців, природа певного регіону, перенесені до художнього контексту стають основою культурної творчості, „носіями сюжетного розвитку” (Ю. Лотман), повсякденного життя, набувають естетичної значущості. Саме у літературно-краєзнавчому матеріалі відбувається поєднання літературного сюжету зі зразками щоденної поведінки й конкретизується у змісті культурного контексту регіону. При цьому його показником стає культурна традиція. У літературі рідного краю найповніше відображаються регіональні особливості культури.

Істинність зазначених тверджень доводиться осмисленням літературних творів письменників конкретних регіонів, розміщених в Інтернет-мережі. В сучасному інформаційному просторі на Web-сторінках літературно-краєзнавчих сайтів маємо можливість ознайомитися з літературним процесом окремих регіонів. Так, стан мистецького життя Донеччини й Луганщини представлений на сайті „Творчість українських письменників Донбасу”, літературно-краєзнавчі здобутки Рівненської області висвітлені на електронних сторінках сайту „Літературне краєзнавство Сарненщини”, Маріуполя – на сайті Маріупольського міського літературного музею й ін. Оригінальні краєзнавчі матеріали можемо знайти офіційних сайтах окремих населених пунктів (наприклад, с. Великий Хутір Черкаської обл., с. Жниброди Тернопільської обл., с. Лиман Харківської обл., м. Бердичів, Бучач, Славута, Харків й ін.). На електронних сторінках сайту „Діаріус житомирського газетяра” висвітлено історію населених пунктів Житомирщини, топонімічні легенди, перекази, художні твори місцевих письменників. Співробітниками Херсонського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства „Просвіта” з метою поширення інформації про розвиток сучасної української культури, літератури, літературознавства, історичної науки й краєзнавства на Херсонщині створено одноіменний портал. Зі сторінок сайту „Віртуальне місто Рівне”, що містить ґрунтовну інформацію про історію, культуру й мистецьке життя населеного пункту постає Web-образ м. Рівне.

На часі створення сайту „Кабінет літературного краєзнавства”, започаткованого вчителями Володарської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 2 (Київська обл.). Серед інформації, наявної науково- і навчально-методичні матеріали, цікаві відомості з літературного й історичного краєзнавства району, розділи для школярів.

Активізація діяльності громадськості в напрямі вивчення регіональних особливостей культури і літератури зокрема переконують в істинності твердження відомого вченого Д. Лихачова про те, що „зрозуміти літературний твір, не знаючи місця його творення, так само складно, як зрозуміти чужу думку, не знаючи мови, якою вона

сформульована. Ні поезія, ні проза не існують самі собою: вони зростають на рідній землі і можуть бути усвідомлені тільки в контексті з рідною державою" [6].

Сформульоване положення послугувало передумовою до виокремлення напряму сучасного літературознавства – геопоетики. елементи якого вивчають у процесі опанування літературного краєзнавства. Об'єктом дослідження зазначеної галузі наукового знання є локальні тексти й образи географічного простору в творчості окремого письменника. Основними категоріями зазначеної науки визначено „локальний прийом” і „локальний текст”, знання про які й уміння оперувати ними формуємо в студентів на практичних і семінарських заняттях з літературознавчих курсів. У процесі літературно-краєзнавчої підготовки студенти усвідомлюють сутність локальних прийомів літературної творчості, з'ясовують регіональні особливості художніх творів. **Локальний прийом** – це прийом використання в тексті зображально-виражальних засобів, характерних певній місцевості з метою точного відображення конкретного етнічного середовища [8, с. 586]. Наприклад, у літературознавчому дискурсі на основі застосування локальних прийомів активно почали вживатися поняття на позначення текстів певної місцевості: „львівський текст”, „київський текст”, „житомирський текст” тощо.

Успішне засвоєння майбутніми фахівцями окреслених теоретичних відомостей і формування в них відповідних умінь залежить від цілісності літературно-краєзнавчої підготовки, основним чинником якої вважаємо оптимальне поєднання лекційних, практичних, семінарських занять і різних форм позааудиторної й самостійної роботи студентів, що можуть успішно застосовуватися у процесі опанування як нормативних, так і варіативних (спеціальних) курсів.

Вартим уваги, на нашу думку, є досвід Луганського НУ імені Т. Шевченка, Миколаївського НУ імені В. Сухомлинського, в яких запроваджено літературно-краєзнавчу практику. В інших українських ВНЗ студенти проходять музейну практику, що, ймовірно, може здійснюватися в літературно-меморіальних, літературних чи краєзнавчих музеях. Такі факти свідчать про особливу увагу науковців до дослідницької складової літературно-краєзнавчої підготовки. Водночас літературне краєзнавство набуло пріоритетності в науково-дослідницькій діяльності кафедр і лабораторій Київського НУ імені Т. Шевченка, НПУ імені М. Драгоманова, Миколаївського НУ імені В. Сухомлинського, Херсонського НУ, Черкаського НУ імені Богдана Хмельницького, Луганського НУ імені Т. Шевченка. Активізовано проведення літературно-краєзнавчих конференцій, наукових читань, студій, присвячених творчості письменників, які життям чи творчістю пов'язані з певним регіоном. Наприклад, на базі Луганського НУ імені Т. Шевченка з 2000 р. організовуються конференції, присвячені життєвій долі і творчому доробку Б. Грінченка, у ГНПУ імені О. Довженка спільно

8. Літературознавча енциклопедія : у 2-х т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – Т. 1. – 627 с.
9. Милонов Н. А. Литературное краеведение : [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов] / Николай Александрович Милонов – М. : Просвещение, 1985. – 192 с.
10. Мислене древо : багатоцільовий український сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk>.
11. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] // Є. А. Пасічник – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
12. Прокофьева А. Г. Анализ художественного произведения в аспекте его пространственных характеристик : [монограф.] / Алла Георгиевна Прокофьева, Виктория Юрьевна Прокофьева. – Оренбург : Изд-во ОГПУ, 2000. – 160 с.
13. Семенов О. М. Практика в системі фахової освіти вчителя-словесника: [навч. посіб.] / Семенов О. М., Базиль Л. О., Дятленко Т. . – К. : Фенікс, 2008. – 288 с.
14. Ситченко А. Л., Шуляр В. І., Гладишев В. В. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / За ред. А. Л. Ситченка – К. : Видавничий Дім „Ін Юре”, 2008. – 132 с.
15. Творчість українських письменників Донбасу. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.donbaslit.skif.net>.
16. Федеральний компонент государственного стандарта общего образования // Вестник образования. 2004. – № 12. – С. 18-126.
17. Филологический факультет Воронежского государственного педагогического университета. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://umt.vspu.ac.ru/plany/all/13>.
18. Филологический факультет Московского педагогического государственного университета. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mpgu.edu/abitur/filolog.htm>.
19. Филологический факультет Московского социально-педагогического института. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mospi.ru/fakultet-slavyanskoy-i-zarapnoevropeyskoj-filologii>.
20. Филологический факультет Пермского государственного университета. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.psu.ru/for_entrants/info/2.
21. Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.philarts.spbu.ru/admiss/foreign_students/programms.
22. Филологический факультет Тобольской государственной социально-педагогической академии. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://tgspa.ru/info/academy/structure/uch_otdel/plans.php.
23. Филологический факультет Томского государственного педагогического университета. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tspu.edu.ru/?ur=825&ur1=876>.
24. Филологический факультет Тюменского государственного университета. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.umk.utmn.ru/>.
25. Филологический факультет Уральского государственного университета имени А. М. Горького. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.usu.ru/usu/opencms/education/bachelory/philology/index.html>.

Базиль Л. Літературне краєзнавство в системі професійної підготовки вчителя української мови і літератури

Статтю присвячено осмисленню підходів до здійснення літературно-краєзнавчої підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, висвітлено основні її закономірності, види і форми роботи на прикладі аналізу практичного досвіду російських і українських вищих навчальних закладів.

Ключові слова: вчитель української мови і літератури, літературне краєзнавство, літературно-краєзнавча підготовка майбутніх словесників.

Базиль Л. Литературное краеведение в системе профессиональной подготовки учителя украинского языка и литературы

Статья посвящена анализу подходов литературно-краеведческой подготовки будущих учителей украинского языка и литературы, выявлению её закономерностей, основных форм и видов работы на примере деятельности украинских и российских высших учебных заведений.

Ключевые слова: учитель украинского языка и литературы, литературное краеведение, литературно-краеведческая подготовка будущих словесников.

Bazil L. Literary Study of Local Lore in System of Vocational Training of the Teacher of Ukrainian and Literature

The article is devoted to the analysis of approaches of literary – study of local lore preparation of the future teachers of the Ukrainian language and the literature, revealing of its laws, the basic forms and kinds of work by the example of activity of the Ukrainian and Russian higher educational institutions.

Key words: the teacher of the Ukrainian language and the literature, literary study of local lore, literary – study of local lore preparation of the future language and literature teachers.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Дмитренко В. І.